

ВІДБІР ЗМІСТУ НАВЧАННЯ УСНОГО АРГУМЕНТУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ МАГІСТРІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Л.М.Данилевська

викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №2

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут»

Статтю присвячено відбору змісту навчання усного аргументування англійською мовою для студентів магістратури немовних спеціальностей. Визначено мінімальний і достатній набір сфер, тематики, ситуацій, цілей та комунікативних намірів учасників спілкування, в межах яких буде здійснюватись навчання усного аргументування англійською мовою для студентів магістратури немовних спеціальностей. Побудовано загальну модель форм мовлення, в яких реалізується усне аргументування англійською мовою з урахуванням відібраних компонентів змісту навчання.

Ключові слова: зміст навчання, усне аргументування.

Проблема навчання говоріння іноземною мовою в умовах короткострокового курсу навчання на етапі магістратури полягає у вирішенні двох завдань: чіткого визначення змісту навчання та розробки ефективної методики. Дана стаття присвячена питанням відбору змісту навчання усного аргументування на заняттях англійської мови зі студентами немовних спеціальностей, які здобувають освіту магістерського рівня.

Завдання статті полягають:

1) у визначенні підходу до відбору змісту навчання усного аргументування англійською мовою магістрів немовних спеціальностей;

2) у визначенні мінімального і достатнього набору сфер, тематики та типових комунікативних намірів учасників спілкування;

3) у визначенні форм мовлення, які передбачають усне аргументування, та ситуацій спілкування, в яких ці форми мовлення реалізуються; у побудові загальної моделі форм мовлення, в яких реалізується усне аргументування англійською мовою.

Вирішуючи питання відбору змісту навчання усного аргументування англійською мовою для студентів магістратури немовних спеціальностей, ми взяли за основу підхід до відбору змісту навчання, запропонований В.Л.Скалкіним і розвинутий О.Б.Тарнопольським, де зміст навчання розглядається як багаторівнева категорія, на відміну від простого визначення змістових компонентів [5]. Цей підхід передбачає особливу увагу до черговості відбору компонентів і побудову процедури, „яка вимагає відбору письмово-мовленнєвих та усно-мовленнєвих текстів тільки після того, як є відібраним їх зміст. Відбір же змісту вимагає попереднього відбору тематики і ситуацій спілкування, у рамках яких буде здійснюватись навчання навичкам та вмінням мовлен-

невої комунікації. Якщо тематика і ситуації відібрані першими, то це визначає як зміст текстів, так і значення і смисл мовних знаків, які функціонують при здійсненні мовленнєвих актів у даних ситуаціях, де спілкування здійснюється у зв'язку з даною тематикою. На цій основі виникає можливість обгрунтовано відібрати і самі тексти, і той мовний інвентар, на якому їх побудовано. Нарешті, із відібраних текстів і мовного інвентарю виводимо ті знання, навички і вміння, якими учням необхідно оволодіти у процесі формування іноземномовленнєвої комунікативної компетенції” [5, 42]. Така послідовність є слушною для забезпечення у навчанні професійно-орієнтованого говоріння методично важливої провідної ролі предметного змісту (того, про що саме йде мова) відповідно до реального змісту (мовної і мовленнєвої сторони).

Отже, за моделлю послідовності відбору змісту навчання, запропонованою О.Б.Тарнопольським передусім послідовність задіяння аспектів відбору має бути такою:

- комунікативний аспект відбору змісту навчання (відбір тематики і ситуацій спілкування, а з них – змісту текстів, значень та смислів мовних знаків);
- лінгвістичний аспект (відбір текстів та мовного інвентаря);
- процесуальний та психофізичний аспекти відбору (відбір знань, навичок та вмінь, якими опановують для формування комунікативної компетенції).

Оскільки навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі здійснюється протягом обмеженого часу, питання змісту навчання тісно пов'язане з питанням його мінімізації. Провідні вітчизняні методисти відзначають: „Мінімізація змісту навчання знаходить своє відображення у кількісному обмеженні

мовного матеріалу, в різному обсязі рецептивного і продуктивного мовного мінімуму, а також у значному обмеженні сфер і ситуацій, тематики та предметного змісту мовлення” [2, 48].

У нашому випадку мінімізація змісту навчання аргументування англійською мовою передбачає визначення мінімального і достатнього набору: 1) сфер, тем, ситуацій спілкування; 2) мовного, мовленнєвого навчального матеріалу; 3) знань, навичок та вмінь мовлення, необхідних для оволодіння усним аргументуванням англійською мовою на етапі магістратури.

Відбір змісту навчання варто розпочати зі сфер та тематики спілкування. Оскільки відомо, що навчання іноземної мови на етапі магістратури для студентів немовних спеціальностей продовжує бути суто професійно-орієнтованим, відбір сфер і тематики спілкування здійснювався нами, виходячи з того, що магістри немовних спеціальностей це в майбутньому науковці, управлінці та педагоги. Тому серед сфер, які виділяються Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти (особиста, публічна, професійна, освітня) [1, 45], ми зосередили свою увагу на останніх двох: професійна сфера, в якій суб’єкт навчання виконує свої посадові чи професійні обов’язки, та освітня сфера, в якій суб’єкт навчання бере участь в організованому навчальному процесі, особливо (але не обов’язково) у певній освітній установі.

Тематику спілкування, в межах якої буде здійснюватись навчання усного аргументування, нами було визначено таку:

- освіта (реформування національної системи освіти, порівняння різних національних систем освіти, освітня політика, управління освітою);
 - наука (наукові теорії, наукова методологія, методика наукового дослідження, наукові методи, впровадження наукових розробок, наукові факти);
 - техніка (новітні технології, система „людина – машина”);
 - професія (професійна орієнтація, професійний відбір, мотивація професійної діяльності, професійна реалізація особистості);
 - управління (лідерство, групові норми, стилі керівництва, ділові конфлікти);
 - суспільство (глобалізація, безробіття, демографічні проблеми, проблеми соціальної ролі, статусу, соціальні очікування);
 - культура (міжкультурний діалог, інформаційний вибух, етикетні норми спілкування).
- У кожній сфері діяльності виникають різні професійні ситуації, які, згідно Програми з англійської мови для професійного спілкування

(2005), можна описати за такими параметрами: місце і час, де/коли вони відбуваються; установи або організації, структури і заходи яких контролюють більшість того, що, як правило, відбувається; дійові особи, особливо у їхніх відповідних соціальних та професійних ролях; об’єкти (живі й неживі) навколишнього середовища; події, що відбуваються; операції, які виконуються дійовими особами; дискурс, що має місце в рамках ситуації; канали комунікації (напр. телефон, електронна пошта, спілкування віч-на-віч і таке інше) [4, 11].

Із переліку мовленнєвих вмінь і професійних ситуацій, в яких вони використовуються, поданих у Програмі англійської мови професійного спрямування (2005), ми – з метою подальшої конкретизації – відібрали об’єднані у рубрики професійні ситуації в межах професійної і освітньої сфер, а саме:

- Загальне робоче оточення і повсякденна робота – даній рубриці відповідають ситуації співбесіди, працевлаштування, які потребують вміння брати участь у співбесідах, дискусіях, вміння надавати і отримувати інформацію.

- Стосунки з колегами, клієнтами – ця рубрика конкретизується у таких ситуаціях як засідання, зустрічі, переговори – і вміннях брати участь у дискусіях на професійні теми і дозвілля.

- Міжнародні конференції, зустрічі, дискусії – специфікуються у ситуаціях до початку конференції, під час конференції, після конференції, які вимагають наявності вмінь відповідати на телефонні дзвінки, виступати з доповідями, брати участь у дискусії, спілкуванні.

- Контракти і угоди – до цієї рубрики відносяться ситуації працевлаштування, а також партнерства/співробітництва – які вимагають вміння укладати угоди, обговорювати контракти.

- Питання професійного та академічного характеру – ця рубрика стосується ситуацій лекції, семінару, практикумів, консультацій, які вимагають вмінь мовлення з навчальною метою.

На основі аналізу переліку вище зазначених професійних ситуацій, які ілюструють, як мова служить професійним потребам та опитування експертів, ми визначили наступні ситуації професійно орієнтованого спілкування, в яких реалізується аргументування:

- розмова з експертом з теми дослідження;
- співбесіда з потенційним роботодавцем
- участь у співбесіді для одержання гранта на дослідження за кордоном, обґрунтування вибору теми дослідження
- участь у круглих столах при обговоренні проблемних питань;

- відповідь на запитання під час/після доповіді на конференції;
- участь у дебатах;
- роз'яснення теми в ході лекції;
- надання експертної оцінки;
- переговори про співробітництво;
- відповідь на питання на захисті дисертації;
- прес-конференція, відповіді на провокаційні питання журналістів;
- ситуації відстоювання позицій своєї наукової школи на міжнародному конгресі;
- суперечка при поділі ресурсів, необхідних для дослідження, наприклад, лабораторного устаткування;
- конфлікт точок зору між співавторами проекту;
- пояснення допоміжному персоналу його місця та функцій у здійсненні дослідної роботи;
- крос-культурне непорозуміння між лектором та студентами з іншої країни;
- крос-культурне непорозуміння між студентами з різних країн;
- розмова із перекладачем наукового тексту щодо неточностей перекладу;
- розмова автора наукової праці з редактором професійного видання.

В межах виділеної тематики ситуацій спілкування ми виявили *типові комунікативні наміри (КН)* учасників спілкування, в яких реалізується аргументування:

- *КН пізнання, з'ясування* – уточнити, виробити тези, визначити, виявити слабкі місця, виявити перешкоди, виробити шляхи подолання перешкод;
- *КН ствердження* – донести інформацію, переконати, змусити до дій на підтримку висунутих тез, налагодити взаємопорозуміння, ствердити логічність суджень та умовивідів, отримати ресурси, набути прибічників власних ідей;
- *КН захисту позиції* – довести свою правоту, ствердити своє право на власну думку, подолати негативні стереотипи, конкурувати за ресурси наукового дослідження, переконати у зворотньому, вказати на нелогічність позиції опонента.

Нами виділено такі *цілі учасників спілкування* в ситуаціях аргументування: з'ясувати (уточнити), аргументувати/спростувати, перемогти у суперечці.

Відповідно до вище зазначених цілей учасників спілкування, ми, спираючись на типологію діалогів Н.Д.Павлової (дорадчий, аргументативний, конфліктний) [3, 76], доповнили її відповідними типами монологу і конкретизували до виділених нами ситуацій спілкування, що дозволило створити *загальну мо-*

дель форм мовлення, в яких реалізується усне аргументування (див. табл.1).

Основні форми мовлення, яким у наведеної моделі приділяється увага, є *монолог* та *діалог*. Але слідом за Л.П.Якубинським відзначимо, що між монологічною та діалогічною формами мовлення „знаходиться ряд проміжних, центром яких є такий випадок, коли *діалог стає обміном монологами*, наприклад при обіні привітаннями або невеликими „промовами” на яких-небудь церемоніях, поперемінна розповідь про враження, переживання або пригоди; в останньому випадку у загальному порядку мовленнєвої взаємодії монологічні шматки іноді як би акомпонуються репліками [7, 26]. Оскільки для нас важливим є наблизити навчальний процес до *реальної практики усного аргументування у професійній сфері*, ми вважаємо за потрібне спертися на формулювання О.Б. Тарнопольського, який зазначає: „Крім діалогу та монологу існують такі їх варіанти, як *полілог* (більше двох розмовників) та *діалог з елементами монологу*, коли один із співрозмовників у якомусь біль-менш тривалому сегменті розмови бере на себе виключну функцію мовця, тобто тільки передає інформацію без прийняття її від слухача. Ці варіанти також підлягають навчанню внаслідок поширеності в спілкуванні, особливо професійному” [5, 15]. Отож, коли ми говоримо про навчання трьох типів монологу (дорадчий, аргументативний, конфліктний), ми маємо на увазі також монолог в діалозі, а коли ми говоримо про навчання трьох типів діалогу (дорадчий, аргументативний, конфліктний), то ми включаємо сюди і випадки полілогу.

Таким чином, можна зробити наступні висновки.

1. Нами відібрано такі *компоненти змісту навчання усного аргументування* англійською мовою студентів магістратури немовних спеціальностей як *сфери, ситуації, тематику, цілі спілкування, типові комунікативні наміри* учасників спілкування, в рамках яких буде здійснюватись навчання усного аргументування.

2. Нами побудовано *загальну модель форм мовлення, в яких реалізується усне аргументування*, з урахуванням вище зазначених компонентів змісту навчання.

3. Наступним кроком буде відбір *письмових та усних джерел* та створення *моделей дискурсів* в усній комунікації, характерних для відібраних тем та комунікативних намірів та визначення на основі отриманих даних мовленнєвих навичок, вмій та знань, якими студенти повинні оволодіти наприкінці модуля, присвяченого навчанню усного аргументування англійською мовою в освітній та професійній сферах спілкування.

Загальна модель форм мовлення, в яких реалізується усне аргументування

Цілі спілкування	з'ясувати (уточнити)	аргументувати / спростувати	перемогти у суперечці
Комунікативні наміри (КН)	КН пізнання, з'ясування – уточнити, виробити тези, визначити, виявити слабкі місця, виявити перешкоди, виробити шляхи подолання перешкод;	КН ствердження – донести інформацію, переконати, змусити до дій на підтримку висунутих тез, налагодити взаємопорозуміння, ствердити логічність суджень та умовивідів, отримати ресурси, набути прибічників власних ідей;	КН захисту позиції – довести свою правоту, ствердити своє право на власну думку, подолати негативні стереотипи, конкурувати за ресурси наукового дослідження, переконати у зворотньому, вказати на нелогічність позиції опонента
Форми мовлення			
Монолог (монолог у діалозі)	Типи монологу		
	<i>Дорадчий</i>	<i>Аргументативний</i>	<i>Конфліктний</i>
	Ситуації спілкування		
	надання експертної оцінки; пояснення допоміжному персоналу його місця та функцій у здійсненні дослідної роботи	співбесіда з потенційним роботодавцем; участь у співбесіді для одержання гранта на дослідження закордоном, обґрунтування вибору теми дослідження; відповідь на запитання під час/після доповіді на конференції; роз'яснення теми в ході лекції; відповідь на питання на захисті дисертації; ситуації відстоювання позицій своєї наукової школи на міжнародному конгресі	прес-конференція, відповіді на провокаційні питання журналістів; ситуації відстоювання позицій своєї наукової школи на міжнародному конгресі; спір при поділі ресурсів, необхідних для дослідження, наприклад, лабораторного устаткування
	Типи діалогу		
	<i>Дорадчий</i>	<i>Аргументативний</i>	<i>Конфліктний</i>
	Ситуації спілкування		
Діалог (полілог)	розмова з експертом з теми дослідження; участь у круглих столах при обговоренні проблемних питань; переговори про співробітництво; пояснення допоміжному персоналу його місця та функцій у здійсненні дослідної роботи; крос-культурне непорозуміння між лектором та студентами з іншої країни; розмова із перекладачем наукового тексту щодо неточностей перекладу; розмова автора наукової праці з редактором професійного видання	співбесіда з потенційним роботодавцем, участь у співбесіді для одержання гранта на дослідження закордоном, обґрунтування вибору теми дослідження, ситуації відстоювання позицій своєї наукової школи на міжнародному конгресі; розмова із перекладачем наукового тексту щодо неточностей перекладу; розмова автора наукової праці з редактором професійного видання	розмова з експертом з теми дослідження; участь у круглих столах при обговоренні проблемних питань; переговори про співробітництво; пояснення допоміжному персоналу його місця та функцій у здійсненні дослідної роботи; крос-культурне непорозуміння між лектором та студентами з іншої країни; розмова із перекладачем наукового тексту щодо неточностей перекладу; розмова автора наукової праці з редактором професійного видання

ЛІТЕРАТУРА

1. *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* / Наук.ред. укр. вид. д-р пед.наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. *Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах*: [підручник для студентів вищих закладів освіти]. – К.: Ленвіт, 1999. – 220 с.
3. *Павлова Н.Д.* Коммуникативные функции речи (Интенциональная и интерактивная составляющие): дис.... д-ра психол.наук: 19.00.01 / Н.Д.Павлова. – М., 2000. – 295 с.
4. *Програма з англійської мови для професійного спілкування* / Г.Є.Бакаєва, О.А.Борисенко, І.І.Зуєнок, В.О.Іваніщева, Л.Й.Клименко, Т.І.Козимирська, С.І.Кострицька, Т.С.Скрипник, Н.Ю.Тодорова, А.О.Ходцева. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
5. *Тарнопольський О.Б.* Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: Навчальний посібник. – Д.: Вид-во ДУЕП, 2005. – 248 с.
6. *Тарнопольський О.Б., Кожушко С.П.* Методика обучения английскому языку для делового общения: [уч. пособие]. – К.: Ленвит, 2004. – 192 с.
7. *Якубинский Л.П.* Язык и его функционирование. – М.: Наука, 1986. – 206 с.

Стаття надійшла до редакції 31.05.2010 р.